
Sociolog Černý: Jezídkové se bojí, že po Islámském státu přijde ještě něco horšího

Sociolog Karel Černý: Jezídkové se bojí, že po Islámském státu přijde ještě něco horšího

Až donedávna toho o jezíděch zřejmě mnoho lidí moc nevědělo. Když se však v roce 2014 stal Sindžár, region, kde žila naprostá většina z půl milionu iráckých jezídů, terčem Islámského státu, seznámil se s nimi celý svět. Řádění islamistů v Iráku namířené proti jezídům označila OSN za pokus o genocidu. Budou chtít ti, kteří přežili a museli utéct ze svých domovů, zůstat v zemi, nebo se zapojí do migrační vlny a odejdou do Evropy? Nejen o tom s jezídů přímo v Iráku hovořil sociolog Mgr. Karel Černý, Ph.D., který působí na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy.

S jakým záměrem jste do výzkumu vstupoval?

Když se v roce 2015 začalo mluvit o uprchlické krizi, akademici i novináři se snažili odpovědět na otázku, proč lidé utíkají. Málokdo se na to ale ptal přímo uprchlíků, málokdo se vydal do Afghánistánu, Iráku nebo Eritreje, aby zjistil, proč lidé z těchto zemí odcházejí. Myslím si, že je důležité udělat systematický výzkum přímo na místě, v komunitách a v lokalitách, ze kterých lidé prchají do Evropy. Základní otázka na počátku mého výzkumu zněla: co lidi motivuje k tomu, aby odešli ze své země do Evropy.

Proč jste se zaměřil právě na jezidy?

Řada Evropanů si myslí, že se uprchlická vlna sestává z jednodílného uskupení lidí, kteří jsou etnicky, nábožensky a kulturně úplně stejní. Tak to ale není, nemůžeme proto obecně mluvit o tom, proč lidé utíkají, každá uprchlická skupina může mít jiné motivy. Proto jsem se zaměřil jen na jednu z nich. Krátce před tím, než jsem se do výzkumu pustil, byl na irácké jezidy spáchán útok, devadesát procent z nich bylo v provincii Ninive vyhnáno ze svých domovů. Byli tedy velmi zásadně postiženi. Očekával jsem, že se od nich dozvím motivace, které by mohly být obecné a mohly by platit třeba i pro arabské křesťany, zároveň jsem ale předpokládal, že budou mít také své vlastní důvody. Výzkum mi tuto hypotézu potvrdil.

Jak obtížné bylo dostat se do jezidských uprchlických táborů na severu Iráku?

Bylo to velmi složité. Musíte zařídit řadu věcí. Dostat se do uprchlických táborů je velice těžké, pokud nemáte oficiální povolení, což jsem neměl a ani jsem ho nechtěl.

Od koho musíte povolení získat?

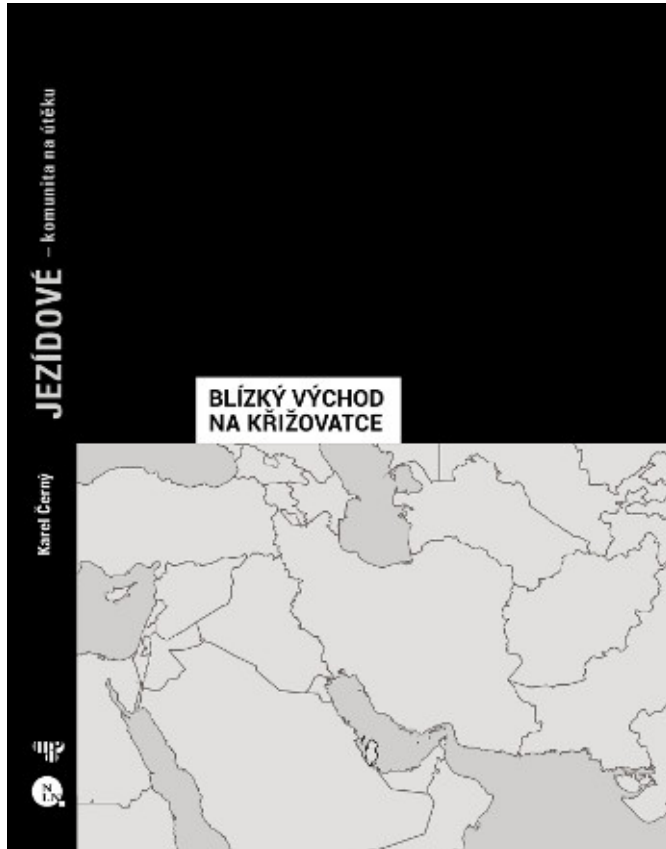
Jezídkové jsou v současné době v kurdské provincii Dahúk. O povolení bych proto musel žádat kurdskou samosprávu. To jsem ale nechtěl, protože jsem věděl, že by mi přiřadili nějakého „styčného důstojníka“ nebo tlumočnicka, což by mi úplně zkazilo výzkum, lidé by se pak se mnou ne bavili otevřeně. Jezídkové mají z mnoha důvodů velkou nedůvěru vůči kurdské regionální vládě. Také jsem věděl, že kurdská samospráva má vytipované tábory, které ukazuje novinářům a na nichž demonstruje, jak dobře využívají humanitární pomoc. V tom málo času, co jsem měl, jsem nechtěl absolvovat prohlídky Potěmkinových vesnic, chtěl jsem se podívat tam, kam jsem sám chtěl. Do táborů jsem se proto dostával neformálně přes kontakty, které jsem si udělal mezi aktivisty nebo mezi humanitárními organizacemi, vstříc mi vyšel také Člověk v tísni.

S jakými dalšími obtížemi jste se musel vyrovnávat?

Obecně je těžké pohybovat se v iráckém Kurdistánu, všechny uprchlické tábory byly čtyřicet až padesát kilometrů od válečné fronty, padesát kilometrů od Mosulu, centra Islámského státu. Všude se pohybovala vojenská technika, všude byly check-pointy, stále byly slyšet boje a bombardování. Úplně nejtěžší pro mě ale bylo několik dní po sobě intenzivně hovořit s uprchlíky – v táborech i mimo ně. Bylo to hrozně depresivní.

Jak si člověk udržuje odstup? Neměl jste po té zkušenosti chuť zůstat tam jako dobrovolník?

Setkal jsem se tam s jedním Američanem, bývalým akademikem, který se jezídy zabýval několik let. Po událostech roku 2014 s akademickou dráhou skončil a začal se naplno věnovat aktivismu. Já mám ale pocit, že mohu přispět jinak. Na problematiku Blízkého východu se zaměřuji dlouhodobě, snažím se témata daného regionu představovat nejenom na akademické půdě, ale vždy i publicistickou formou veřejnosti. Při rozhovorech jsem všem říkal, že nejsem humanitární pracovník, novinář ani politik a že nejsem schopen přímo lobbovat za jejich zájmy, ale že jsem akademik, který může nepřímě informovat o jejich zkušenosti a pohledu na věc.

Jak na to reagovali lidé, se kterými jste mluvil? Chtěli se pak s vámi vůbec bavit?

Jezídi mají pocit, že na ně svět zapomněl, jsou velmi frustrovaní. Nechápu, jak je možné, že jsou vyhnáni ze svých vesnic a dva roky sedí v uprchlických táborech, kde nemají zajištěny pomalu ani ty nezákladnější potřeby – potraviny a hygienické zázemí. Byli proto rádi, že byl někdo ochoten je vyslechnout. Navíc je v táborech hrozná nuda. Většinou to jsou lidé, kteří byli zvyklí pracovat od rána do večera na polích ve svých vesnicích, teď však přišli o všechno, v táborech nemají co na práci, byl jsem proto vítaně rozptýlení. O některých věcech ale moc mluvit nechtěli.

O čem třeba?

Podářilo se mi zjistit, že jeden z důvodů, proč odcházejí, je ten, že nejenomže nevěří centrální irácké či kurdské regionální vládě, že by je jako náboženskou menšinu ochránily před islámským radikalismem, ale navíc po událostech roku 2014 ztratili důvěru i ve vlastní kmenové a politické elity, které je místo toho, aby je chránily do posledního náboje, nechaly ve vesnicích napospas Islámskému státu. Jezídi teď mají pocit, že když se o ně nepostará ani irácký a kurdský stát, ani jejich vlastní elity, není pro ně na území Iráku, který je stále velmi nestabilní, žádná budoucnost. O zklamání z jednání svých vlastních elit se jim ale mluvilo velmi těžko.

Jaké jsou další výsledky vašeho výzkumu?

Hlavní důvod, proč lidé odcházejí ze země, je ten, že nedůvěřují irácké vládě. Vyčítají jí, že supermoderní armáda, dobře vyzbrojená a vycvičená Američany, s Islámským státem pořádně nebojovala a po pár dnech se rozpadla. Dávají to za vinu obrovské korupci v Iráku a tomu, že se do vedoucích pozic v armádě dostávají lidé jen díky konexím nebo z toho důvodu, že jsou šíité a těm šíitská centrální vláda víc důvěřuje. Tito lidé ale nebyli ochotni bojovat a umírat při obraně sunnitských a kurdských území v oblasti Ninive, kde žili i jezídi.

Jezídi chtějí, aby irácký stát konkrétně pojmenoval, postavil před soud a potrestal ty, kteří pravděpodobnou genocidu v Sindžáru způsobili. Podle nich toho ale stát není schopen, protože je totálně rozložený a nefunkční. Říkali mi, že se kvůli sektářství a obrovské korupci nemohou spolehnout na armádu, policii ani na výkon spravedlnosti. Podobně mluví i o regionální kurdské vládě, která je podle nich zkorumpovaná, mafiánsky vedená a nezajímá ji ochrana vlastního obyvatelstva, natožpak menšin.

Další důvod, proč utíkají, je ten, že po roce 2003, kdy začala invaze do Iráku s cílem svrhnout Saddáma Husajna, došlo k obrovskému nárůstu islámského radikalismu. Říkají, že v takové situaci a v zemi, kde není silná státní moc, která by

byla schopna chránit menšiny, pro ně není budoucnost. Necítí se tam bezpečně, obávají se, že by po Islámském státu mohlo přijít ještě něco daleko horšího.

Kde jezídové vidí svou budoucnost?

Uvádí se, že už dnes žije v Evropě šedesát tisíc jezídů, část jich proto chce odejít do Evropy. Část se jich pokouší založit novou existenci na území kurdské regionální vlády, kde už v současné době jsou, ať už v uprchlických táborech, nebo mimo ně. Část doufá, že bude možné vrátit se do Sindžáru a do dalších míst, odkud byli vyhnáni. Sindžár ale leží v místě, o němž se mluví jako o sporném území. Formálně patří do provincie Ninive, která je spravována z Mosulu a patří pod iráckou centrální vládu. Zároveň je to území, jež si od devadesátých let dvacátého století stále hlasitěji nárokuje kurdská samospráva, která navíc na konec letošního roku vyhlásila referendum o nezávislosti na Iráku. Jezídi říkají, že právě kvůli tomu, že to je sporná oblast, se necítí ani jedna z vlád odpovědná za ekonomický rozvoj. Sindžár byl proto vždy opomíjen, nikdo do něj nechce investovat, protože se obě strany obávají, že nakonec připadne té druhé. Na stole dnes nejsou žádné plány na jeho poválečnou rekonstrukci.

Plánujete se za jezídy vrátit?

To rozhodně chci. Problém je ale v tom, že dělat výzkum ve válečných oblastech je dost drahé. Musíte platit všechny check-pointy. Najít překladatele, který by byl ochoten jít s vámi do válečné zóny, také není úplně levné a samozřejmě kvůli problémům se zásobováním a obrovskému přílivu uprchlíků jsou tam veškeré potraviny, zboží a pohonné hmoty několikanásobně dražší než jinde. Chci se ale vrátit za lidmi, se kterými jsem hovořil, abych věděl, jak se jejich situace vyvíjí. Všechno je to otázka peněz a toho, zda se mi podaří získat nějaký grant.

Kdo jsou jezídové?

Jezídové jsou etnicko-náboženská skupina, jejíž většina žije na území severního Iráku (přes půl milionu). V jejich víře se mísí prvky různých náboženských směrů, od starověkých přírodních náboženství přes islám až po křesťanství a judaismus, proto jsou mimořádně zajímavou skupinou také pro religionisty. Jejich společenství je velmi uzavřené, lidé se pevně drží svých tradic a dodržují kastovní systém. Jako náboženská menšina museli podle svého sebepojetí po staletí čelit útokům, jeden z těch nejhorších přišel s nástupem Islámského státu, který jezídy označil za své nepřátele. Symbolem jeho nenávisti se stal region Sindžár, až do roku 2014 z většiny obývaný právě jezídy. Když v létě toho roku islamisté oblast obsadili, jezídi před nimi houfně utekli. Dnes je sice Sindžár osvobozen, po řádění islamistů však region a stejnojmenné správní město zůstaly v troskách, objevují se zprávy o stovkách až tisících mrtvých, o zotročených a znásilněných jezídských ženách. Podle OSN se jezídové stali v roce 2014 s největší pravděpodobností obětí genocidy spáchané Islámskými státem ve spolupráci s některými místními muslimy.

Kdo je Karel Černý?

Mgr. Karel Černý, Ph.D., je sociolog, který působí na Fakultě humanitních studií UK. Zabývá se civilizacionistikou a sociologií konfliktu. Ve svých výzkumech se zaměřuje především na oblast Blízkého východu a arabský svět. O tomto tématu píše ve svých publikacích *Nad Evropou půlměsíc. Muslimští imigranti, majorita a vzájemné percepce* (2015) nebo *Politické probuzení islámu. Blízký východ, nerovnoměrná modernizace a vzestup islamistických hnutí* (2012). V březnu roku 2016 se vypravil do severního Iráku, kde pobýval mezi jezídy, kteří žijí v uprchlických táborech i mimo ně, a prostřednictvím polostrukturovaných hloubkových rozhovorů se snažil odhalit důvody, proč jezídové opouštějí Irák. Výsledky svého výzkumu letos představí mimo jiné v článku pro recenzovaný vědecký časopis *Mezinárodní vztahy*. V červenci navíc vydá publikaci *Jezídové – komunita na útěku*. Téma zpracovává i pro publikaci *Annual of European and Global Studies* (editor Ireneusz Paweł Karolewski,) prestižního Edinburgh University Press.